

مبانی قرآنی - روایی اهمیت فرزند آوری در اندیشه رهبری

چکیده

فاطمه تقی زاده^۱

مسئله‌ی داشتن فرزند و فرزند آوری و اهتمام به نسل یکی از مهم‌ترین اهداف زندگی بشر بوده و می‌باشد به همین دلیل خدای متعال میل به فرزند را در ذات آن‌ها قرار داده است. با بررسی آیات قرآن و روایات اهل بیت پیامبر (ص) نیز، مطلوبیت و اهمیت داشتن فرزند و فرزندآوری روشن و مشخص است. رهبر انقلاب نیز در جایگاه رهبری امت اسلامی در این برهه از تاریخ به مسئله‌ی فرزندآوری توصیه و تأکید دارند. هدف این مقاله بررسی و معرفی مبانی قرآنی - روایی اهمیت فرزندآوری در اندیشه رهبر معظم انقلاب است که به روش توصیفی تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های این بررسی‌ها نشان داد که اولاً نظر قرآن کریم و اهل بیت (علیهم السلام) نسبت به فرزند آوری مثبت است و همواره مسلمانان را به آن تشویق می‌کردند. ثانیاً رهبر معظم انقلاب نیز طبق نظر آیات و روایات به اهمیت فرزند آوری و خصوصاً افزایش نسل برای حفظ نظام اسلام تأکید دارند. از جمله در تاریخ ۱۳۹۸/۱/۶ رهبری به اهمیت و ضرورت فرزندآوری پرداختند که سخن ایشان مستند بر آیات ۷۱ سوره هود و آیات ۵۱ تا ۵۳ سوره حجر می‌باشد و همچنین در تاریخ ۱۳۹۴/۱/۱ بیانات ایشان که به فواید داشتن فرزند اشاره دارند که این فواید فرزندآوری مستند به آیات و روایات است.

کلید واژه‌ها: فرزند، مبانی، جمعیت، فرزندآوری.

^۱ طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه ریحانه النبی سلام الله علیها رفسنجان

مقدمه

انسان در میان تمامی جانداران فطرتاً موجودی اجتماعی است. مجموعه رفتارها و روابطی که میان همه انسان‌ها با دیگران از جمله طبیعت و دیگر انسان‌ها وجود دارد از جایی به نام خانواده شکل می‌گیرد. تشکیل خانواده با زوج و فرزندآوری آغاز می‌شود.

فرزندآوری طبق آیات و روایات یک نعمت الهی است که سعادت والدین را به همراه دارد. اهمیت داشتن فرزند از دیدگاه اسلام نشانه سعادت انسان و هدیه الهی است. مقام معظم رهبری نیز که تعلیم یافته مکتب اسلامی است به این مسئله توجه و توجیه مؤکد داشته و دارند. فرزندآوری به دلیل آثار مؤثری که در زندگی انسان‌ها دارد حائز اهمیت است. وجود فرزند در زندگی می‌تواند انگیزه والدین را برای ادامه زندگی بیشتر کند و والدینی که صاحب فرزند هستند بیش‌تر از خانواده‌هایی که صاحب فرزند نیستند در زندگی خود احساس لذت - نشاط و احساس خوشبختی دارند.

تغییرات فرهنگی که در جامعه پدید آمده باعث شده قشر مرفهی که با داشتن شرایط مطلوب اقتصادی می‌توانستند فرزندان زیادی داشته باشند اما با چرخش یافتن فرهنگ که اتفاق افتاد به نداشتن یا تک فرزندی اکتفا کنند. کاهش فرزندآوری در طبقه مرفه به دنبال نبود الگوی مناسب، خود محدود پنداری، تغییر ارزش‌های فردی و اجتماعی و ... و نوع نگاه این افراد به فرزندآوری اتفاق افتاده است.

زوج‌ها فرزندآوری را مانع تحصیل و اشتغال می‌دانند که می‌توان با کمک به یکدیگر و با برنامه‌ریزی می‌توانند در کنار فرزند به تحصیل حتی اشتغال ادامه دهند. در جامعه نیز کمبود فرزند باعث کاهش جمعیت و کمبود نیروی کار و افزایش سالمندان می‌شود. این عوامل آسیب‌های جدی هستند که والدین و جامعه را تحت الشعاع قرار می‌دهند که با افزایش فرزندآوری این آسیب‌ها کم خواهد شد و اهمیت فرزندآوری مشخص می‌شود. با توجه به آسیب‌های کاهش فرزند هم برای خانواده و هم جامعه، لزوم پرداختن به اهمیت فرزندآوری پیش آمد که ضرورت انجام این تحقیق را باعث شد. این تحقیق به شیوه‌ی کتابخانه‌ای به جمع آوری اطلاعات پرداخته است و با روش

توصیفی انجام شده است. کتاب‌ها و مقالات فراوانی در مورد اهمیت فرزندآوری در قرآن و روایات مورد بررسی قرار گرفته است مثل مقاله‌ی اهمیت فرزندآوری از منظر قرآن و روایت از درس‌های استاد سید علیرضا تراشیون به این مطلب پرداخته است.

موضوع فرزندآوری آئینه آیات قرآن از حجت الاسلام احمد حیدری. در این کتاب ایشان بیان کردند که ممکن است آیه‌ای در قرآن مجید یافت نشود که به صورت صریح و مستقیم دستور به فرزندآوری را متوجه آحاد جامعه اسلامی و بشری کرده باشد اما در بسیاری از آیات قرآن فرزندآوری با ویژگی‌ها و تعبیری توصیف شده که جای هیچ شک و شبهه‌ای را باقی نمی‌گذارد که در گفتمان وحیانی این کتاب موضوع فرزندآوری و ازدیاد نسل امری مطلوب و پسندیده است. ضمن اینکه در بسیاری از احکام و دستورات دینی اسلام به صورت صریح و جزئی‌تر در آئینه روایات منعکس شده است.

کتاب‌هایی همچون چند دانه یاقوت با موضوع فرزندآوری از سید عباس ساطوریان به این موضوع اشاره دارد که ایشان در این کتاب به ویژگی‌های تک فرزندان و خصوصیات بچه‌هایی که خواهر و برادر دارند اشاره دارد و با بچه‌هایی که خواهر و برادر ندارند چه تفاوت‌هایی دارند. مزایا و معایب تأثیرات چند فرزندی یا تک فرزندی بر والدین و فرزندان را بیان کردند.

اما ما در این مقاله اهمیت فرزندآوری در اندیشه رهبری را با مبانی قرآنی - روایی مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف) مفهوم شناسی

۱) فرزند: به ولد، نسل معنا شده پسر و دختر هر دو را فرزند گویند. تعریف لغوی دیگر آن

به آقا زاده، بچه، اولاد، سلیل و صبی می‌گویند.^۲

فرزند در اصطلاح: یعنی پسر یا دختری که زاده شده از یک پدر و مادر را فرزند گویند.^۳

مبانی: به معنای جا و بنیادهاست.^۴

۲) جمعیت: گرد هم آمدن، انجمن شدن، گروه و انجمن.^۵

جمعیت در اصطلاح: به مجموعه افرادی که از یک نمونه در یک مکان و زمان زندگی می-

کنند را جمعیت می‌گویند.^۶

۳) فرزندآوری: در لغت به معنای بچه‌داری، بارداری، تربیت بچه و اداره بچه است.^۷

ب) اهمیت فرزندآوری در اسلام

فرزندآوری در عرصه‌های جامعه و خانواده اهمیت دارد و تأثیرات فراوانی را بر آن‌ها می‌گذارد.

از دوران قدیم بسیار مشهور بود خانواده‌هایی که فرزند دارند از نشاط، هیجان، رشد شخصیت و

سلامت روان برخوردارند. همان گونه که گل‌های بهشت باعث وجود سرور اهل بهشت می‌شوند

فرزندان نیز باعث شادمانی و سرور والدین می‌گردند.^۸

در والدین فرزندان باعث رشد شخصیت آن‌ها می‌شوند. وجود تجربه فرزندآوری مجموعه

^۲ دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۴، ص ۱۵۹.

^۳ همان.

^۴ همان، ج ۶، ص ۲۱۴.

^۵ همان، ص ۱۸۳.

^۶ ویکی پدیا، مبانی جمعیت شناسی، ص ۳.

^۷ دیکشنری آنلاین آبادیس.

^۸ پناهی، همسر گرینیب چرا و چگونه، ص ۲۵۰.

کاملی از ارزش‌ها را به ساختار شخصیت والدین اضافه می‌کند. هن - میلیسپ - هارتکا از مطالعات خود درباره شخصیت به این نتیجه رسیدند که سازمان روان انسان با پذیرفتن نقش پدر و مادر به کمال می‌رسد. فرزندان موجب سلامت روان والدین می‌شوند. با تولد فرزندان شور و هیجان به دل - های والدین تزریق می‌شود که این هیجان باعث سلامت روان والدین می‌گردد همچنین پدر و مادر با نگاه کردن به بچه‌ها و کارهای کودکانه‌شان باعث سلامت روان والدین می‌شوند.^۹ ویل دورانت می‌گوید ملاحظه کنید که زناشویی بدون فرزند پژمرده است. چگونه پس از آوردن فرزند شکفته می‌شود.^{۱۰}

فرزندآوری برکات و اثراتی دارد که عبارتند از: ۱. تدوام حیات ۲. ایجاد حس مفید بودن ۳. زمینه ساز رشد و تعالی والدین ۴. عامل نشاط خانواده ۵. رشد و برکت اقتصادی.^{۱۱}

۱- انسان‌ها قرار است روی زمین زندگی کنند و حیات ادامه داشته باشد که با تکثیر نسل و فرزندآوری ادامه می‌یابد. آیات فراوانی به تکثیر نسل اشاره دارد از جمله آیه ۳ سوره نساء که خدای متعال می‌فرماید: «فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَ ثُلَاثَ وَ رُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً» این آیه دلالت دارد که اسلام طرفدار کثرت نسل و تعدد نسل است این آیه به این موضوع اشاره دارد که با ازدواج و تعدد زوج باعث تعدد فرزندان زیادی می‌شود و نسل زیاد می‌شود.

امام رضا علیهم السلام: «مَنْ مَاتَ بِلَا خَلْفٍ فَكَأَنَّ لَمْ يَكُنْ فِي النَّاسِ وَمَنْ مَاتَ وَلَهُ خَلْفٌ فَكَأَنَّ لَمْ يَمُتْ.»

«شخصی که بدون فرزند بمیرد چنان است که در میان مردم نبوده و کسی که بمیرد و جانشینی داشته باشد چنان است که هرگز نمرده است.»

حضرت صادق علیهم السلام: «مِيرَاثُ اللَّهِ مِنْ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ وَكَدَّ صَالِحٍ يَسْتَغْفِرُ لَهُ.»

^۹ دانش خانواده و جمعیت،

^{۱۰} دورانت، تاریخ فلسفه، ص ۱۷۸.

^{۱۱} تراشیون، درس‌های تربیت فرزند، ۱۴۰۰/۲/۳۰.

تصریح نشده لکن شارع نامستقیم حضور مردم را لازم شمرده است مانند: نماز جماعت، رسیدگی به مشکلات دیگران، تعاون بر قسط و عدل این دسته از تعالیم الهی اجتماع انسانی را طلب می‌کند پس حفظ نظام اسلام با برپایی تعالیم دینی حاصل می‌شود که همه این‌ها با فرزندآوری و افزایش جمعیت امکان‌پذیر است. روایات نیز وجود دارد که می‌فرماید: هر انسانی با گفتن «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» زمین را سنگین‌تر می‌کند.

امام باقر (ع) از پیامبر (ص) نقل می‌کند: «مَا يَمْنَعُ الْمُؤْمِنَ أَنْ يَتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَهُ نَسَمَةً تُنْقِلُ الْأَرْضَ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»؛^{۲۲} چه چیزی مؤمن را منع می‌کند؟ از اینکه همسری اختیار کند در حالی که خداوند ممکن است فرزندی به او دهد که زمین را با گفتن لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سنگین می‌کند. از این روایت به زیادی جمعیت و فرزندآوری آن هم فرزند مسلمانان اشاره دارد یا در روایاتی فراوان به ازدواج و افزایش نسل مسلمان که پیامبر (ص) فرمودند: افتخار می‌کنم این زیادی جمعیت موجب حفظ نظام اسلام می‌شود.

در اهمیت فرزندآوری، مطلب دیگری که رهبری بیان داشتند، عواقب بی‌توجهی به فرزندآوری است. ایشان می‌فرمایند: اگر فرزندآوری را عقب بیندازید باعث ناشکری است موجب می‌شود که برگ جواب سختی را به آدم بدهد.^{۲۳} در آیات قرآن نیز به ترک فرزندآوری و عواقب آن اشاره کرده است. مثل آیه ۱۴۰ سوره انعام: «قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ حَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ»؛ زیان کردند کسانی که به سفاکت بی‌هیچ حجتی فرزندان خود را کشتند و به خدا دروغ بستند و آن چه را به ایشان روزی داده بود حرام کردند اینان گمراه شده‌اند و راه هدایت را نیافته‌اند. در این آیه «قَدْ خَسِرَ» یعنی خسارت زدی بچه نمی‌آوری یا کم می‌آوری باختی. یا در روایتی از امام رضا (ع) می‌فرمایند: شخصی که بدون فرزند بمیرد چنان است که در میان مردم نبوده و کسی که بمیرد و جانشین نداشته باشد چنان است که هرگز نمرده است.^{۲۴}

^{۲۲} ابن بابویه، من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۳۸۲.

^{۲۳} بیانات رهبری در جمع خانواده شهدای مدافع حرم، ۱۳۹۵/۹/۱.

^{۲۴} ابن بابویه، من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۸۱.

باب دیگر اهمیت فرزندآوری در این است که خداوند آن را به عنوان وظیفه زنان معرفی کرده است: فرزندآوری یکی از مهم‌ترین مجاهدت‌های زنان و وظایف آنهاست. چون فرزندآوری در حقیقت هنر زن است اوست که زحماتش را تحمل می‌کند، اوست که خدای متعال ابزار پرورش فرزند را به او داده است، صبرش را به آنها داده، احساساتش را به آنها داده اگر چنانچه ما این‌ها را در جامعه به دست فراموش نسپریم آن وقت پیشرفت خواهیم کرد.^{۲۵}

در آیات فراوانی از قرآن به این که زن را خداوند ابزار پرورش و زاد و ولد فرزند را به عهده‌ی او نهاده است و در آیه‌ای وظیفه زن را فرزندآوری قرار دادند. آیه ۲۲۳ سوره بقره: «نِسْأُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ»؛ زنان شما محل بذرافشانی شما هستید. در این آیه شریفه خانم‌ها را به کشتزار و مزرعه تشبیه کرده که عصاره‌ی وجود مرد را در درون خود پرورش می‌دهد و بعد از ۹ ماه سختی و مشکلات، فرزندی را به این بوستان هستی هدیه می‌کند. در روایات فراوانی به وظیفه زن به فرزندآوری و پرورش آن اشاره دارند.

روایتی از پیامبر (ص) که فرمودند: بهترین زنان، زن بسیار فرزندآور و مهربان است.^{۲۶} به خوبی به این موضوع که وظیفه زن پرورش فرزندی صالح و به دنیا آوردن فرزندی صالح و با ایمان است. یا در روایات فروان دیگری به امر ازدواج با دختر فرزندآور اشاره دارد.

آیات و روایات فراوانی در مورد فرزندآوری بیان شده که رهبری سخنان خویش را طبق آیات و روایات بیان می‌کنند که یک نمونه از سخنان و فرمایشات ایشان طبق آیات و روایات در باب فرزندآوری بود که ما به این مطلب پرداختیم. در آخر مقام معظم رهبری می‌فرمایند: هر کس کوچک‌ترین قدمی در راه جمعیت و فرزندآوری بردارد شامل دعا‌های نماز شب من است.

^{۲۵} بیانات رهبری در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۲/۱.

^{۲۶} طبرسی، نثر اللآلئ، ص ۶۴.

نتیجه‌گیری

در این مقاله به اهمیت فرزندآوری و ازدیاد نسل که از مقوله‌های مهم جمعیت بشر است پرداخته شد و در این میان این مقوله را با اسناد قرآنی و روایی بررسی شد. از این رو رهبر انقلاب نیز طبق مبانی قرآنی - روایی که خداوند و ائمه اطهار (علیهم السلام) بیانات زیادی را در مورد فرزندآوری اشاره داشتند. مواردی که ایشان در این زمینه بیان کردند در سه دسته می‌توان ذکر کرد:

اهمیت فرزندآوری، اهمیت و ضرورت فرزندآوری و آسیب‌های عدم توجه به فرزندآوری در دسته‌ی اول در دیدارهای مختلف مثل در تاریخ‌های ۱۳۹۲/۴/۳۰، ۱۳۹۰/۵/۳ به دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام پرداختند.

در دسته‌ی دوم در اهمیت و ضرورت فرزندآوری رهبر معظم در تاریخ ۱۳۹۸/۱/۶ و ۱۳۹۲/۴/۳۰ در دیدار با جمعی از زوج‌های جوان و مسئولان نظام به این مطلب پرداختند. ایشان یکی از آسیب‌ها و عواقب عدم توجه به فرزندآوری ناشکری می‌دانند همه‌ی این سخنان ایشان مستند به آیات و روایات است که در متن مقاله ذکر شده است.

فهرست منابع

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، چاپ: دوم، قم: دفتر انتشارات وابسته به جامعه حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ ق.
۲. بیانات رهبری در جمع خانواده شهدای مدافع حرم، ۱۳۹۵/۹/۱.
۳. بیانات رهبری در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۱/۱.
۴. بیانات رهبری در دیدار جمعی از زوج‌های جوان، ۱۳۹۸/۱/۶.
۵. بیانات رهبری در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۲/۱.
۶. پناهی، همسر گزینی - چرا و چگونه.
۷. تراشیون، درس‌های تربیت فرزندان، ۱۴۰۰/۲/۳۰.
۸. خبرگزاری تسنیم، ۱۴۰۲/۱۱/۲۸.
۹. دانش خانواده و جمعیت، چاپ ۲۳، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۴.
۱۰. دورانت، تاریخ فلسفه.
۱۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۱۲. دیکشنری آنلاین آبادیس.
۱۳. رضانی، احمد، چهل حدیث فرزندان بیشتر، انتشارات زائر، قم، ۱۳۹۲.
۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، مترجم: شیخی، حمید رضا، محقق / مصحح: زبری قایینی، محمد حسن، چاپ: دوم، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۴ ش.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، قم: دارالحدیث، ۱۳۶۹.
۱۶. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۱۵ ق.
۱۷. نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم: مؤسسه آل‌البیت، ۱۳۶۹.
۱۸. ویکی پدیا، مبانی جمعیت‌شناسی.

